

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

**ФАКУЛЬТЕТ ДОШКІЛЬНОЇ ТА СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ
КАФЕДРА ПСИХОЛОГІЇ ТА ПЕДАГОГІКИ РОЗВИТКУ ДИТИНИ**

РЕФЕРАТ

на

ВИПУСКНУ КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ

освітнього ступеня магістр

ВИКОРИСТАННЯ ДИДАКТИЧНИХ ЗАСОБІВ ФОРМУВАННЯ

ЧАСОВИХ УЯВЛЕНЬ У ДІТЕЙ

ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Виконала: студентка II курсу, 602 з гр.

спеціальності 012 Дошкільна освіта

Освітня програма: Дошкільна освіта.

Початкова освіта

Пяткіна Анастасія Олександрівна

Керівник:

кандидат педагогічних наук,

доцент **О. О. Авраменко**

Рецензент:

доктор пед. н.,

професор **С.М.Гаврилюк**

Умань-2023 р.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
--------------------	----------

РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ЧАСОВИХ УЯВЛЕНЬ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	8
--	----------

1.1. Проблема формування часових уявлень у дітей дошкільного віку у дослідженнях вітчизняних і зарубіжних вчених.....	8
---	---

1.2. Поняття про час та його особливості.....	19
---	----

1.3. Особливості формування часових уявлень у дітей дошкільного віку.....	26
---	----

РОЗДІЛ II. ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ	
--	--

2.1. Використання дидактичних засобів формування часових уявлень у дітей дошкільного віку.....	36
--	----

2.2. Аналіз результатів експериментального дослідження.....	67
---	----

ВИСНОВКИ.....	73
----------------------	-----------

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	77
--	-----------

ДОДАТКИ.....	81
---------------------	-----------

ВСТУП

Актуальність проблеми. Час, як об'єкт пізнання – є надзвичайно багатогранною стороною навколишньої реальності. Сприйняття часу - це відображення в об'єктивному мозку тривалості, швидкості, послідовності явищ реальності.

У ході безпосереднього спілкування з навколишнім світом, вивчаючи та засвоюючи його, людство виробило низку основних понять, на яких будується вся наша система знань. Одним із них є поняття часу.

Час - це відображення розвитку нашого людства, він вічний, йому немає кінця і немає початку. У сучасному світі не можливо жити без розуміння того, що ми живемо в часі і він є запорукою успішної діяльності в нашому житті. Важливо, аби людина «відчувала» час, вміла планувати свої дії в залежності від того скільки в неї є часу, орієнтувалась у ньому, бо все це допомагає планувати свої дії та виконувати заплановане. Оволодіння часовими поняттями, уміння орієнтуватись в часі, планувати свої дії в залежності від наявності часу є важливими завданнями для дітей дошкільного віку. Протягом дошкільного дитинства вони повинні засвоїти його особливості, які є достатньо складними для розуміння навіть дітьми початкової школи. Час має свої специфічні ознаки: у нього відсутні наочні форми, його неможливо повернути назад або перемотати вперед, він постійно рухається тільки в одному напрямку - вперед.

Поняття часу досліджували українські (О. Г. Брежнєва, Н. Голота, В. Г.М. Леушина, Т. М. Степанова, К. Й. Щербакова, О.О. Фунтікова та ін.) У працях науковців розкриваються особливості сприйняття часу дітьми. Вчені зауважують, що сприйняття часу важко сприймається дітьми і констатують відносно пізній розвиток часових уявлень у дітей дошкільного віку. Діти не розуміють логіки часових відношень, не сприймають тривалі часові періоди

Аналіз цих досліджень дає нам можливість визначити ті аспекти, які слід враховувати на сучасному етапі дослідження означеної проблеми.

Особливої уваги і подальшого дослідження потребує питання засобів формування часових понять у дошкільників. У Базовому компоненті дошкільної освіти (нова редакція)[7] формуванню уявлень про час відведено важливе місце. Основні завдання знайшли своє відображення в освітньому напрямку «Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі». До основних результатів сформованості уявлень про час у дошкільників належать наступні: дитина має уявлення про поняття «час»; оперує часовими поняттями у своєму мовленні та правильно їх позначає; називає часову послідовність подій, знає значення слів: завтра, сьогодні, вчора, тепер, давно, скоро і т. д.; розуміє властивості часу; визначає час по годиннику, знає що є години, хвилини, секунди; може встановити причино- наслідкові зв'язки між подіями які відбуваються у різні період часу; вміє визначати дату за календарем, та орієнтується в ньому [7].

Уміння орієнтуватися в часі дає дітям можливість успішно розвиватися, опановувати різні види діяльності, пізнавати навколишній світ і мати хорошу базу знань до навчання у школі. Сьогодні одним із найголовніших показників інтелектуальної готовності до навчання в школі є рівень сформованості часових уявлень у дітей дошкільного віку. Оскільки позитивні якості виникають і розвиваються завдяки плануванню дитиною своєї діяльності у часі.

Дітям уже в ранньому віці життєво необхідно навчитися самих орієнтуватися в часі: планувати діяльність у часі (спочатку — потім); міняти темп (швидко — повільно) і ритм (часто — рідко) своїх дій залежно від наявності часу; визначати час за годинником та ін. Уміння регулювати й планувати діяльність у часі створює основу для розвитку таких якостей особистості, як організованість, зібраність, цілеспрямованість, точність, що необхідно дитині в повсякденному житті й при навчанні в школі [].

Розвиток елементарних часових уявлень у дошкільний період - необхідна умова успішного навчання в загальноосвітній школі, які дають можливість з розумінням підходити до навчального матеріалу, що містить

часові категорії, більш усвідомлено користуватись часовою термінологією у повсякденному житті.

У дошкільному дитинстві формуються перші уявлення про час, наповнений життям і працею. У дитинстві в процесі навчання складається звичка цінити час, не витратити його марно.

Ряд дослідників (Д.Б.Ельконін, С.Л.Рубінштейн, Г.О.Люблінська, Г.М.Леушина) вважають за необхідне розкривати знання суттєвого загального, що характеризує час. Навчання, як цілеспрямоване й організоване формування знань на основі визначених форм, методів і засобів навчання, може вирішити цю проблему (О.В.Запорожець, М.Л.Данилов, О.П.Усова, Т.О.Маркова).

Аналіз філософських поглядів на час (А.Е.Ферсман, Я.Ф.Аскін, П.Левіс), досліджень щодо використання моделей у дошкільній психології (В.В.Давидов, Л.А.Зенгер, М.М.Поддьяков), в педагогіці (Н.І.Ветрова, Л.В.Жукова, В.Г.Ковальська, Н.М.Крилова, В.І.Логінова, Л.О.Тарханова, Е.Ф.Терентьева) і, зокрема, в орієнтуванні у часі (Т.Д.Ріхтерман, К.В.Назаренко, М.Е.Веракса, О.О.Фунтікова) дозволяють розробити нові дидактичні засоби навчання (моделі), які відображають властивості й особливості часу.

Багаторічна практика дошкільного навчання підтверджує складність формування знань про час. Низький рівень засвоєння знань дітьми пояснюється ще не до кінця розкритою змістовною стороною уявлень і початкових понять про час в науково-методичній літературі.

У педагогічній практиці постає питання як дитині продемонструвати час. Час сприймається дитиною опосередковано, через конкретизацію часових одиниць і відносин в явищах життя і діяльності, що постійно повторюються. Більшою точністю відрізняються уявлення дітей про такі проміжки часу, навички розрізнення яких формується на основі особистого досвіду. Тому дітей треба знайомити з такими проміжками часу, якими

можна вимірювати і визначати тривалість, послідовність, ритмічність їх дій, різноманітних видів діяльності.

У дошкільному віці діти ще не співвідносять часові відчуття з об'єктивним перебігом часу, проте йде постійний процес оволодіння знаннями про предмети і явища навколишнього світу, організовані в часі. Цьому сприяє розвиток мови, мислення, усвідомлення свого власного життя.

У дошкільному віці думка дитини стрімко прагне проникнути в течію часу, зрозуміти необоротність часових процесів. Телебачення, гаджети, спілкування з дорослими спонукають думати про час, ставити численні запитання. Дитина дошкільного віку має достатні пізнавальні можливості, щоб засвоїти початкові уявлення про час (Т.Д.Ріхтерман, К.В.Назаренко, М.Е.Веракса). Це можна розглядати як передумову, що склалася для формування часових уявлень у дітей дошкільного віку.

Отже, актуальність проблеми обумовила вибір теми дослідження: **«Використання дидактичних засобів формування часових уявлень у дітей віку дошкільного віку».**

Об'єкт дослідження – процес формування уявлень про час у дітей дошкільного віку.

Предмет дослідження – дидактичні засоби формування часових уявлень та орієнтації в часі у дітей дошкільного віку.

Мета дослідження – розкрити ефективні засоби формування уявлень дошкільників про час.

Завдання дослідження:

1. Вивчити стан досліджуваної проблеми в психолого-педагогічній літературі та в практиці роботи дошкільних закладів.

2. Визначити показники й критерії оцінки сформованості уявлень дошкільників про час.

3. Розкрити та експериментально перевірити засоби формування уявлень про час.

Експериментальна база. Дослідження здійснювалося на протязі 2022-2023 років, на базі ЗДО № 15. м. Умані, Черкаської області.

Практична значущість. Розкритті засоби з формування часових уявлень для дітей дошкільного віку можуть бути використані в практичній роботі вихователів закладів дошкільної освіти.

Результати дослідження дозволяють розширити спектр дидактичних засобів, що сприяють підвищенню ефективності формування часових уявлень для дітей дошкільного віку.

Апробація результатів дослідження. Матеріали дослідження доповідалися на всеукраїнських науково-практичних конференціях та проходили апробацію на базі логопедичної групи ЗДО №15. Умані. Основний зміст дослідження викладено в матеріалах збірника студентських наукових робіт «Перші кроки на ниві наукових досліджень».

Структура дослідження. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел і 5 додатків. Загальний обсяг роботи 87 сторінки. У роботі вміщено 10 таблиць. У списку використаних джерел 52 найменування.

ВИСНОВКИ

Актуальність дослідження. Час, як об'єкт пізнання – є надзвичайно багатогранною стороною навколишньої реальності. У ході безпосереднього спілкування з навколишнім світом, вивчаючи та засвоюючи його, людство виробило низку основних понять, на яких будується вся наша система знань. Одним із них є поняття часу.

Оволодіння часовими поняттями, уміння орієнтуватися в часі дає дітям можливість успішно розвиватися, опанувати різні види діяльності, пізнавати навколишній світ і мати хорошу базу знань до навчання у школі. Сьогодні одним із найголовніших показників інтелектуальної готовності до навчання в школі є рівень сформованості часових уявлень у дітей дошкільного віку. Оскільки позитивні якості виникають і розвиваються завдяки плануванню дитиною своєї діяльності у часі.

Відповідно першого завдання з'ясовано стан досліджуваної проблеми в психолого-педагогічній літературі та в практиці роботи дошкільних закладів.

Так, у Базовому компоненті дошкільної освіти (нова редакція) формуванню уявлень про час відведено важливе місце. Основні завдання знайшли своє відображення в освітньому напрямку «Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі». До основних результатів сформованості уявлень про час у дошкільників належать наступні: дитина має уявлення про поняття «час»; оперує часовими поняттями у своєму мовленні та правильно їх позначає; називає часову послідовність подій, знає значення слів: завтра, сьогодні, вчора, тепер, давно, скоро і т. д.; розуміє властивості часу; визначає час по годиннику, знає що є години, хвилини, секунди; може встановити причино-наслідкові зв'язки між подіями які відбуваються у різні період часу; вміє визначати дату за календарем, та орієнтується в ньому.

Як засвідчують дослідження вчених (Т.Д.Ріхтерман, К.В.Назаренко, О.О.Фунтікової) дитина дошкільного віку має достатні пізнавальні можливості, щоб засвоювати початкові уявлення про час, цей вік розглядають як передумову, що склалася для формування часових уявлень.

У дошкільному віці діти ще не співвідносять часові відчуття з об'єктивним перебігом часу, проте йде постійний процес оволодіння знаннями про предмети і явища навколишнього світу, організовані в часі. Цьому сприяє розвиток мови, мислення, усвідомлення свого власного життя.

2. Відповідно другого завдання виокремлено критерії, показники та рівні сформованості знань дітей про час.

Критеріями обізнаності знань дітей про час є орієнтування дітей в частинах доби, днів тижня, року.

Показниками сформованості знань дітей про добу є: вміння дітей визначати частини доби за кольоровою ознакою, словами ранок, день, вечір, ніч; встановлювати послідовності подій вчора, сьогодні, завтра.

Показниками сформованості знань дітей про дні тижня були: знання назв днів тижня, вміння визначати який день був учора, який сьогодні, який буде завтра.

Показниками сформованості знань дітей про пори року були: обізнаність про послідовність пір року (у місяці чотири тижні, кожній порі року відповідають три місяця з відповідними назвами, 12 місяців – складають рік).

При розробці характеристики рівнів сформованості понять про час ми враховували дослідження О.О.Фунтікової, Т.М.Степанової.

З метою діагностики рівня сформованості знань дітей про час розроблено комплексні методики індивідуального обстеження, які включали завдання з кожного компоненту обізнаності знань дітей про час. Діти умовно розподілились за ступенем сформованості знань про час на три рівні: достатній, середній, низький.

У експериментальному дослідженні взяло участь 25 дітей ЕГ і 25 дітей КГ.

Результати констатувального експерименту засвідчують, що більшість знань про час базується на помилковій чуттєвій основі, а наочні засоби (фотографії, ілюстрації, картини) і вербальні методи навчання не впливають на її переорієнтацію, а також на усвідомлене, повне, чітке засвоєння часових уявлень. Особливі труднощі діти відчувають при засвоєнні перехідного часу. Подія яка відбулася сьогодні, завтра стає тим часом, який називається уже словом «вчора». А те, що називалося словом завтра, на наступний день називається словом сьогодні.

Відповідно третього завдання дослідження було проведено формувальний експеримент, метою якого було використання ефективних засобів формування часових уявлень у дітей дошкільного віку.

Ефективність засвоєння змісту дошкільного навчання забезпечує відповідна група методів і дидактичних засобів.

Найбільш перспективним дидактичним засобом у формуванні часових уявлень є модель, яка відноситься до наочно-дійового засобу пізнання. Вона робить наочним приховані від безпосереднього відчуття дітей властивості, зв'язки, часові відношення. Модель є з'єднувальною ланкою між чуттєвим і раціональним пізнанням часу. З метою усвідомленого орієнтування в часі використовували площинні моделі (лінійні, коло) та об'ємні моделі.

Використання моделювання як дидактичного засобу навчання сприяло забезпеченню плавного переходу від наочно-образного до словесно-логічного мислення дитини, від чуттєвої форми знання до понятійного мислення, від часткового до загального, від конкретного уявлення до поняття.

Для закріплення умінь орієнтуватися в часі активно використовували комп'ютер, інтерактивну дошку, що дозволило у наочній формі показати дітям динаміку та основні властивості часу: одномірність, незворотність, плинність та періодичність.

Таким чином результати нашого дослідження засвідчили, що ефективними дидактичними засобами формування знань дошкільників про час виступили: комп'ютер, інтерактивна дошка, використання моделей, розгляд сюжетних картин, читання художньої літератури, вірші, загадки, розв'язування задач, бесіди, дидактичні ігри і вправи

Після проведення формувального етапу дослідження, показники сформованості уявлень дітей про час експериментальних груп підвищилися, що свідчить про ефективність використання різноманітних дидактичних засобів навчання дітей дошкільного віку.

